

باشگاه کشاورزان جوان

مقدمه

باشگاه کشاورزان جوان سازمانی مردم نهاد است که فعالیت خود را، به صورت غیررسمی، در سال ۱۳۷۴ آغاز بکار کرد. پس از آنکه شبکه ای از جوانان روستایی در مشهد تشکیل شد، این افراد به روستاهای خود رفتند و هم زمان ۵۴ باشگاه در روستاهای خراسان تأسیس کردند که بعدها تعدادشان به ۱۶۸ باشگاه رسید. آن ها سایر جوانان و افراد مستعد روستا را در باشگاه جمع می کردند و در نشست های جمعی درباره مسائل مختلف روستا گفت وگو می کردند و راه حل هایی عملی برای پیشرفت روستا می یافتند. رسالت ستاد مرکزی باشگاه کشاورزان جوان ایجاد این نهاد در روستا و اصلاح طرز فکر جوانان روستایی است تا منتظر کمک دیگران نمانند و خودشان برای تغییر در محیط دست به کار شوند.

باشگاه کشاورزان جوان، به منزله یکی از بومی ترین مدل های توسعه محلی، هیچ اقدامی را به صورت از پیش برنامه ریزی شده انجام نمی دهد بلکه تمام فعالیت ها توسط خود روستائیان، نیازسنجی، برنامه ریزی و اجرا می شود. به عبارت دیگر، این تشکل سعی می کند باعث پیشرفت ذهنی جوانان روستا شود تا خودشان بهترین و کارآمدترین اقدامات را برای پیشرفت روستایشان انجام دهند.

باشگاه کشاورزان جوان کاملاً انعطاف پذیر است و افراد هر روستا خود مدل باشگاه را تعریف می کنند. افراد خارج از روستا نقش چندانی در مدل ندارند و تمامی فرایندها به صورت درون زا و به دست روستائیان انجام می شود؛ البته این افراد از ظرفیت های خارج از روستا هم استفاده می کنند تا امکانات دستگاه ها و نهادهای فعال را به روستا بکشانند. همچنین رویکرد این طرح در اشتغال زایی و درآمدزایی برای روستائیان بدین صورت است که راهکارهایی برون گرا برای فروش و عرضه محصولاتشان بیابند و آنها را در مراکز شهری به فروش برسانند. به نظر می رسد مدل باشگاه به طور کامل با سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی همراه است و راهکاری بلند مدت برای بهبود وضعیت اقتصادی روستاهای کشور ارائه خواهد کرد.

اعضای باشگاه موظف اند از همان آغاز کار، باشگاه روستایشان را در سایت وزارت کشور در حکم سازمانی مردم نهاد ثبت کنند. پس از آنکه دست کم پنج باشگاه در سطح استان راه اندازی شد مجمع عمومی کانون استانی را تشکیل می دهند و اعضای هیئت مدیره را انتخاب می کنند. کانون روستازادگان سرزمین آفتاب، کانون استانی خراسان رضوی است که با ۵۳ هزار عضو، نفوذ بسیاری در استان پیدا کرده و تبدیل به تریبونی برای احقاق حقوق جوانان روستایی خراسان شده است.

در مدل باشگاه کشاورزان جوان نیازی به ورود افراد بیگانه نیست. آنها فقط جرقه لازم را در ذهن جوانان روستایی روشن می کنند، تجربیات گذشته را در اختیارشان قرار می دهند و پس از راه اندازی باشگاه، هیچ گونه دخالت و تصمیم گیری به منظور فعالیت های باشگاه انجام نمی دهند و فقط نقشی مشورتی ایفا می کنند. تمامی اجزای این مدل انعطاف پذیرند و ساختار به طور کامل به دست روستائیان تعریف می شود. اساس این تشکل بر افراد بنا شده است. آنها امید دارند بر اثر این فرایند جوانان روستایی برانگیخته شوند و خودشان با استفاده از نوآوری و

تجربه های قبلی، راهی برای پیشرفت روستایشان ارائه دهند. در دو روستایی که تحت بررسی موردی قرار گرفتند نیز این موضوع مشهود است. پیشرفت روستاها به علت نوآوری ها و تلاش های چند تن از جوانان روستا آغاز شده و پس از آن مشارکت سایر روستاییان نیز افزایش یافته است.

پس از سخنان مقام معظم رهبری و تمجیدهای ایشان از باشگاه کشاورزان جوان، این تشکل بیشتر شناخته شد و مردم راحت تر به آن اعتماد کردند. همچنین ممکن است با بر سر زبان افتادن نام باشگاه و تبدیل شدن آن به برند، روستاییان فقط به علت نام باشگاه آن را تأسیس کنند و بدون آنکه مبانی نظری باشگاه را متوجه شوند و قبول داشته باشند، آن را راه اندازی کنند. این اتفاقی است که بسیاری از تشکل های کشور را از مسیر اصلی شان خارج کرده است.

اهداف باشگاه کشاورزان جوان

➤ توسعه منابع انسانی روستا

باشگاه کشاورزان جوان، به منزله یک الگو در زمینه توسعه محلی، توجه خود را به پیشرفت منابع انسانی روستا معطوف کرده است تا جوانان روستایی، پس از آنکه اعتماد به نفس خود را بازیافتند، دیگر منتظر کمک های دولت و سایر نهادهای فعال در این زمینه نباشند و با اتکا به ظرفیت های روستا، دانش بومی و انگیزه جوانی به آبادانی روستای خود بپردازند. این تشکل هیچ عنصری، بیرون از روستا، را نمی پذیرد و نیروی انسانی لازم برای آغاز فعالیت، زیرساخت های فیزیکی مورد نیاز، اقدامات حقوقی، ثبت سازمان مردم نهاد، معرفی مدل به روستاییان، انتخاب دبیر و حتی تدوین ساختار باشگاه از میان مردم روستا است.

➤ ایجاد روحیه رشد و توسعه درون زا

مهم ترین هدف باشگاه کشاورزان جوان ایجاد روحیه «ما می توانیم» در جوانان روستایی است. باشگاه سعی می کند جوانانی در روستا تربیت کند که مدیریت تمام امور روستا را به دست بگیرند تا بدون اتکا به منابع خارجی و با تکیه بر امکانات روستا خود را در مسیر پیشرفت و روستایشان را در مسیر توسعه قرار دهند. این نوع برخورد با روستاییان باعث می شود آنها هویت خود را بازیابند و متوجه شوند که در روستایشان قدرت تأثیرگذاری دارند و به کمک یکدیگر و بدون چشم داشت به مساعدت های خارجی به جای آنکه منتظر کمک های دولتی یا اعانه خیریه ها باشند، مشکلات روستایشان را حل کنند و باعث پیشرفت آن شوند.

➤ نیازسنجی، برنامه ریزی و اجرای مشارکتی اقدامات

در مدل باشگاه کشاورزان جوان تمام فعالیت ها را روستاییان و افراد بومی انجام میدهند. مدل به شکلی طراحی شده است که، بر خلاف بسیاری از الگوهای موجود، مستقیماً به دنبال آموزش، توانمندسازی، تأسیس صندوق های اعتبارات خرد و یا اشتغال زایی برای روستاییان نمی روند، بلکه نهادی در روستا تشکیل می دهند که به اتاق فکری برای روستاییان تبدیل شود و پس از آنکه مردم درباره مسائل روستایشان به بحث و گفت و گو نشستند، خودشان اقدامات مفیدی برای روستایشان انجام می دهند.

➤ ارائه آموزش های عموم و تخصصی به اعضای باشگاه

آموزش هایی که اعضای باشگاه در سطح روستاها می بینند به دو طیف تقسیم می شود:

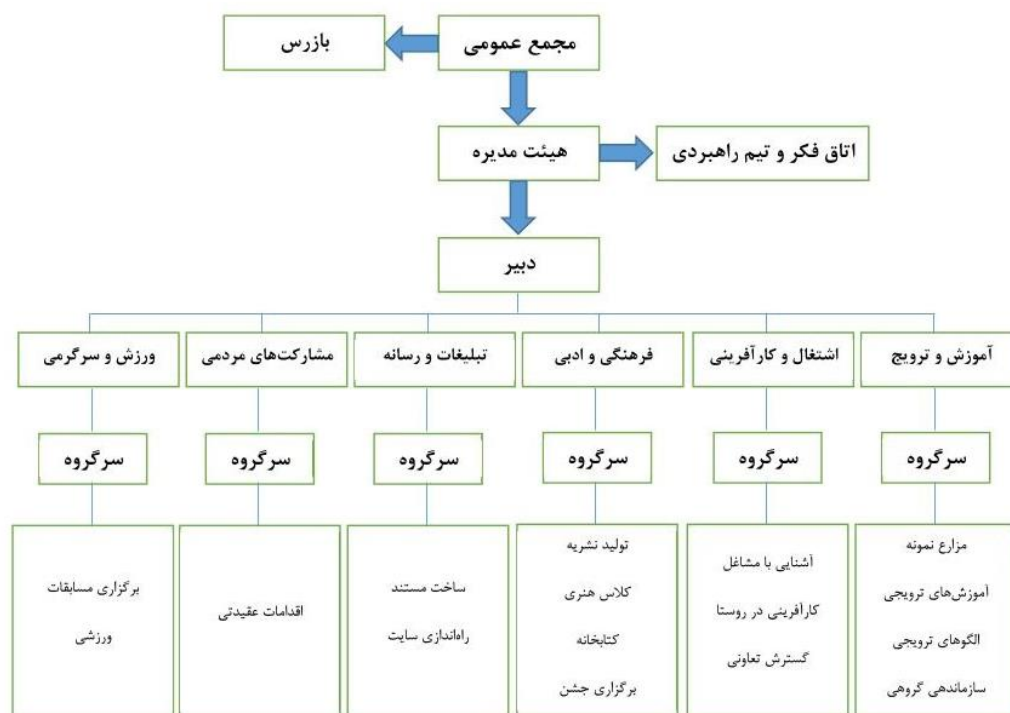
آموزش های عمومی: مانند اصول تصمیم گیری، کار تیمی، و نحوه تدوین سند پیشرفت روستا که به تمامی اعضای باشگاه ارائه می شود و آموزش هایی مثل کارآفرینی، راه اندازی صندوق اعتبارات خرد، فرایندهای مالی، نحوه مستندسازی که به اعضای گروه مربوطه داده می شود.

آموزش های تخصصی: پس از آنکه گروه ها فعالیتشان را آغاز کردند و ظرفیت ها و نیازهای روستا را مشخص کردند، فعالیت هایی برای انجام دادن تعریف می کنند؛ مثل پرورش شتر مرغ در گروه اشتغال و کارآفرینی با برگزاری مسابقات کتابخوانی در گروه فرهنگی و هنری. این افراد به دنبال آموزش های تخصصی لازم برای فعالیت های پیشنهادی شان می روند. انتخاب این آموزش ها به عهده خود مردم است. مسئولیت پیدا کردن مدرس و برگزاری دوره های آموزشی به عهده اعضای باشگاه و کانون استانی است که با توجه به ظرفیت سازمانها، مثل سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور، دفتر آموزش و ترویج جهاد کشاورزی و کمک سایر باشگاه ها، که تجربیات موفقی داشتند، نیازهای روستای خود را تأمین کنند.

فرایند و ساختار اجرایی باشگاه کشاورزان جوان

در آغاز کار، کتابخانه های روستایی به ساختمان باشگاه کشاورزان جوان روستا تبدیل شدند. در هر روستا چند نفر از جوانان، که پیش تر با کتابخانه ارتباط داشتند در مقام اعضای هیئت مؤسس باشگاه آن روستا، به معرفی و توضیح مدل برای سایر اهالی روستا می پرداختند. پس از آن عده ای از مردم روستا به عضویت مجمع عمومی باشگاه روستا در می آمدند و اعضای این مجمع ۵ یا ۷ نفر را به سمت هیئت مدیره منصوب می کردند و هیئت مدیره نیز دبیر باشگاه کشاورزان جوان روستا را انتخاب می کند.

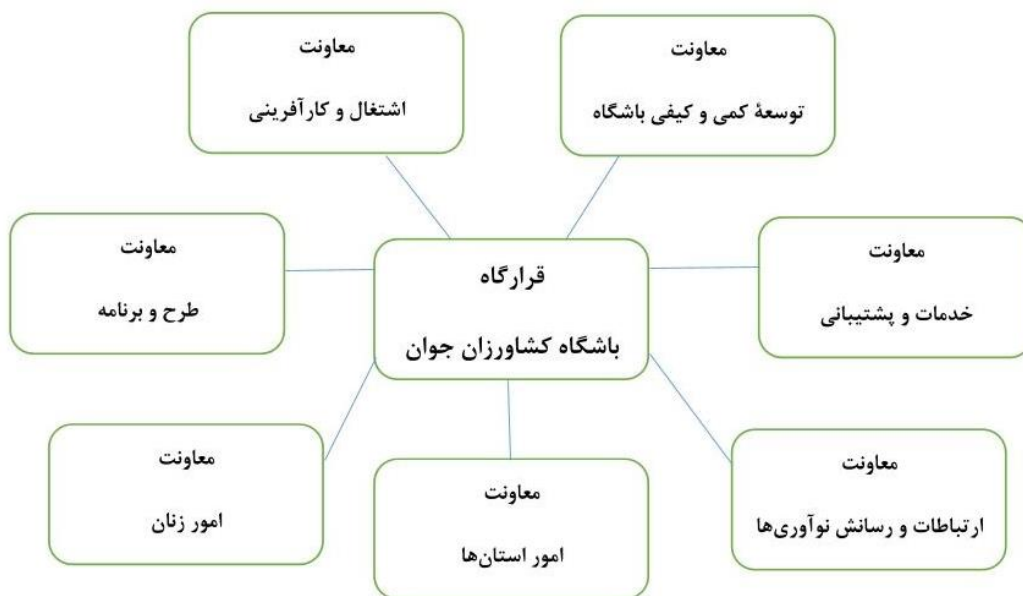
در ادامه مجمع عمومی براساس تجربه های باشگاه در روستاهای دیگر و نظر خودشان گروه هایی برای باشگاه خود تعریف کردند. مردم روستا نیز بنا بر علاقه، به عضویت این گروه ها در آمدند و اعضای هر گروه، سرگروه خود را انتخاب کردند. مثالی از ساختار داخلی یک باشگاه در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: نمونه‌ای از ساختار باشگاه در یک روستا

پس از آنکه چندین باشگاه در روستاهای استان خراسان تشکیل شد، به منظور نظم بخشیدن به رابطه باشگاه‌ها با قرارگاه مرکزی باشگاه کشاورزان جوان، هدایت باشگاه‌ها، مدیریت بهتر و آگاهی از دستاوردهای سایر باشگاه‌ها، کانون‌های شهرستانی تأسیس کردند و پس از مدتی کانون استانی باشگاه کشاورزان جوان با نام «کانون روستازادگان سرزمین آفتاب» را در خراسان ثبت کردند.

در دفتر مرکزی معاونت‌های متعددی تعریف شده است که در شکل ۲ به آنها اشاره شده است. در دفتر مرکزی کمیته‌هایی وجود دارد که تکنولوژی‌های روز و یافته‌های جدید کشاورزی و کارآفرینی را به باشگاه‌ها منتقل می‌کند. به واسطه شهرستانی و استانی بودن، هر باشگاه از تجربه سایر باشگاه‌ها نیز بهره‌مند می‌شود و باشگاه‌های با سابقه‌تر آموزش‌های لازم و ابتدایی را به باشگاه‌های تازه تاسیس منتقل می‌کنند.

شکل ۲: چارت سازمانی کانون استانی

در حال حاضر ۱۶۸ باشگاه در روستاهای خراسان تأسیس شده است که بالغ بر ۵۳ هزار نفر عضو دارند. به تازگی در سایر استانهای کشور نیز باشگاه های متعددی تأسیس شده است. کتابخانه روستاها به منزله قلب فرهنگی روستا و مرکز باشگاه کشاورزان جوان هر روستا می باشد.

پس از حمایت های مقام معظم رهبری از تشکل باشگاه کشاورزان جوان و دستور ایشان مبنی بر گسترش سطح فعالیت، این تشکل تصمیم گرفت در روستاهای سایر استانها نیز اقدام به تأسیس باشگاه کند.

توفیقات و دستاوردهای باشگاه کشاورزان جوان

در حال حاضر از ۱۶۸ باشگاهی که در استان خراسان تشکیل شده است در حدود ۵۰ باشگاه تعطیل شده اند. مسئولان باشگاه بر آن اند که این باشگاه ها به این علت ناموفق بوده اند که تغییر نگرش لازم در اعضایشان به وجود نیامده بود؛ یعنی متوجه نشده بودند که در مدل باشگاه نباید منتظر کمک دیگران باشند و خودشان باید زمام امور را به دست گیرند. برای تغییر در نگرش افراد باید آموزش های لازم به آنها داده شود. سرفصل های آموزشی در تمامی روستاها یکسان است، اما شرایط متفاوت روستاها باعث شده است نتایج یکسانی از آموزش ها به دست نیاید.

در مدل باشگاه به روستاییان و به ویژه جوانان روستا هویت داده می شود. آنها متوجه می شوند که خودشان می توانند مشکلات روستایشان را حل کنند و لازم نیست منتظر کمک دیگران بمانند. این تغییر تفکر دستاورد بزرگی است و منجر به تقویت سرمایه انسانی روستا می شود که خود، کلید حل سایر معضلات روستاست.

چند نمونه کارآفرینی در باشگاه های کشاورزان جوان:

- ✓ یک جوان ۲۲ ساله، عضو باشگاه شهرستان خلیل آباد، پس از حضور در کلاس های آموزشی باشگاه و یادگیری روش های مدرن در کشت انگور، به اصرار، یک هکتار از زمین های پدرش را در اختیار گرفت و پس از کشت، باغدار نمونه شهرستان شد. محصول به دست آمده از این زمین ۵۰ تن در هکتار بیشتر از زمین مجاور بود.
- ✓ اعضای باشگاه کشاورزان جوان روستای قوژد شهرستان کاشمر با ساخت گلخانه ای به مساحت ۲۵۰۰ متر مربع به کاشت گوجه فرنگی و خیار در تمام فصول سال پرداختند.
- ✓ باشگاه کشاورزان جوان روستای ارغا در شهرستان خلیل آباد، طی قراردادی با هفت نفر از کشاورزان روستا، که استخر ذخیره آب داشتند، به پرورش ۸ هزار بچه ماهی گرمابی در روستا پرداختند.
- ✓ یکی از موفق ترین باشگاه هایی که تاکنون تأسیس شده در روستای کریم آباد شهرستان رشتخوار است. این روستا در سال ۱۳۸۳ در حال خالی شدن از سکنه بود و تمامی جوانانش به شهرهای اطراف و حاشیه مشهد مهاجرت کرده بودند. آقای غلامی یکی از این جوانان بود که به مشهد مهاجرت کرد و در رستورانی به کارگری مشغول شد. آقای غلامی پس از آنکه آموزش های لازم را دید، تصمیم گرفت به روستایش بازگردد. او به یاری سایر جوانان کریم آباد، باشگاه کشاورزان جوان را در سال ۱۳۸۶ تأسیس کرد. آنها با استفاده از ظرفیت های بیرونی که در شهرستان داشتند آب شرب روستا را تأمین کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که برای بازگشت مهاجران به روستا لازم است که برای آنها در روستا شغل ایجاد شود. سند توسعه راهبردی روستا را برای ۲۰ سال آینده نوشتند. پس از یک سال و نیم موفق شدند زمین های ۵۸ خرده مالک روستا را در منطقه ای که به چاه آب نزدیک تر بود جمع کنند. به جای چغندر، که آب زیادی مصرف می کرد، زعفران و پسته کاشتند. با کمک جهاد کشاورزی طرح انتقال آب از مبدأ قنات به روستا را اجرا کردند و استخری برای نگهداری آب ساختند. یک کارگاه بلوک سازی راه اندازی کردند و به علت کمبود آب، یکی از اعضا گلخانه ای ساخت و پس از موفقیت، سایر روستاییان از آن الگو گرفتند. یک شرکت تعاونی روستایی هم ثبت کردند که توانست غرفه ای برای عرضه مستقیم محصولات کشاورزی روستا در شهر داشته باشد. از بندهای خاکی از کار افتاده ای که در نزدیکی روستا بود برای تولید محصولات ارگانیک کشاورزی استفاده کردند. نشریه روستایی منتشر کردند و ورزش های محلی را ترویج دادند. روحانی روستا هر هفته هنگام سخنرانی حتما یک نکته ترویجی هم بیان می کند. به علت اقدامات انجام شده ۲۸ خانوار به روستا مهاجرت معکوس کردند.

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدات (SWOT) باشگاه های کشاورزان جوان

نقاط قوت

- ✚ اتکا به نیروی جوانی در روستاها برای ایجاد تحول در بخش کشاورزی
- ✚ ترویج و نهادینه سازی نگرش توسعه درون زا در بین روستائیان
- ✚ فرام آوردن فرصت های شغلی برای جوانان روستایی
- ✚ تشکیل شرکت های خدمات کشاورزی توسط جوانان
- ✚ آموزش های حرفه ای و تخصصی برای کشاورزان جوان
- ✚ تشکیل باشگاه هایی برای جوانان روستایی جهت توانمندسازی آنها در زمینه های مدیریتی، اشتغال و ...
- ✚ فراهم کردن تسهیلات رفاهی و سرمایه گذاری در روستا
- ✚ تلاش در جهت ایجاد تغییرات اساسی در ساختار کنونی قوانین، روش ها و تشکیلات موجود روستاها در راستای تثبیت جایگاه کشاورزان جوان و جوانان روستایی در نظام برنامه ریزی روستایی کشور
- ✚ برقراری ارتباط ارگانیک و سیستمی با دانشگاه، مراکز علمی و تدوین شرح وظایف و بهره برداری متقابل
- ✚ سازماندهی کشاورزان جوان روستایی در مدیریت پروژه های کشاورزی روستاها
- ✚ جو مفرح و شورانگیز باشگاه ها برای حضور جوانان روستایی

نقاط ضعف

- ✚ کارآیی نداشتن در مناطق محروم: اگر چه در مدل باشگاه سعی شده است الگویی اجرایی در کل کشور و قائم به افراد بومی و روستایی طراحی شود، شورای مرکزی باشگاه با واگذار کردن تمامی مسئولیت ها به خود مردم و فقط ایفا کردن نقش مشاور و ناظر، عملاً استفاده از مدل برای مناطق محروم و فاقد دسترسی به امکانات اولیه را ناممکن کرده است. از آنجا که موفقیت باشگاه به توانایی استفاده اعضا از ظرفیت های شهرستان و استان بستگی دارد و وظیفه تأمین هزینه پروژه های منتخب نیز کاملاً به عهده خود مردم است، در شهرستانهای محروم، که حتی فرمانداری ها نیز به امکانات اولیه دسترسی ندارند، بدیهی است روستاییان از پس تأمین هزینه های مالی باشگاه و طرح های کارآفرینی متناسب با منطقه برنمایند و باشگاه با شکست مواجه شود. همان طور که چندین باشگاه در استان خراسان جنوبی به علت مشکلات مالی منحل شده اند.
- ✚ وابستگی شدید باشگاه ها به ابتکارات و توانمندی های جوانان روستا: این امر باعث شده تا در روستاهایی که جوانان از این باشگاه ها استقبال نکرده و یا از ظرفیت لازم برای حرکت در این راستا برخوردار نیستند، عملاً موفقیتی حاصل نشود.

فرصت ها

- حمایت های رهبری از رونق و توسعه باشگاه های کشاورزان جوان
- حمایت سازمان های متولی و همکار مثل سازمان ورزش و جوانان از شکل گیری و توسعه این باشگاه ها
- افزایش کارایی اقتصادی بخش کشاورزی به دلیل تحولات ارزی ناشی از تحریم ها
- استقبال جوانان از روستایی از باشگاه های کشاورزان جوان

تهدیدات

- بالا بودن میانگین سنی بهره برداران بخش کشاورزی
- بیسواد و کم سواد در بهره برداران بخش کشاورزی
- مهاجرت کشاورز زادگان به شهرها
- عدم گرایش مثبت به حرفه کشاورزی در جوانان روستایی
- عدم توجه به ضرورت ایجاد ظرفیتهای لازم در جوانان روستایی برای حضور موثر در عرصه های مختلف فعالیت های اقتصادی و توسعه توانایی های آنها برای رهبری و ترکیب عوامل تولید
- بی توجهی به آموزش های سازمان یافته و گسترده کشاورزان جوان در به کارگیری دانش الکترونیک و فناوری اطلاعات، کشاورزی اینترنتی در مزرعه
- عدم سازمان یافتگی نظام های خدمات دهی به روستاها در قالب یک طرح همکارانه در سطوح مختلف مدیریتی و تصمیم گیری (فرآیند ساختار) به منظور حل اساسی مشکلات جوانان روستایی
- بی توجهی نظام های خدمات دهی به آموزش های کاربردی و آشنا ساختن جوانان روستایی با ساختارها، کارکردها و قوانین سرمایه گذاری ، بیمه و...
- نبود سازمان رسمی در شناسایی، جذب و حمایت و پشتیبانی از جوانان کارآفرین و خلاق روستایی